

Knelpuntennota

DATUM 9 maart 2021
VOLGNUMMER 2020-2021/08
COMMISSIE Onderwijs

Maak het afstandsleren minder afstandelijk

Sinds november 2020 geldt voor de tweede en de derde graad van het secundair onderwijs het pandemiescenario waarbij leerlingen maximaal 50% van de lestijd contactonderwijs op school kunnen volgen. De rest van het lesprogramma dient de school via afstandsonderwijs te realiseren. Scholen blijken sterk te verschillen in hoe ze dat aanpakken.

Uit gesprekken via de Klachtenlijn, digitale schoolbezoeken en wandelbezoeken met jongeren blijkt dat school, en meer bepaald het afstandsleren, jongeren in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs grote zorgen baart. Eenzaamheid, onzekerheid, een overdaad aan taken, stress, bezorgdheid om schoolresultaten en gebrekkige begeleiding zorgen ervoor dat veel jongeren mentaal en fysiek op de toppen van hun tenen lopen. Soms kunnen jongeren die we horen het zelf nog wel behappen, maar maken ze zich zorgen om hun klasgenoten die het minder makkelijk hebben en waarmee de contacten opdrogen. Voor veel leerlingen in de tweede en derde graad secundair onderwijs is het belangrijkste knelpunt dat ze niet voltijds naar school kunnen. We juichen dan ook de beslissing van het overlegcomité van vrijdag 5 maart toe, die na de paasvakantie 100% contactonderwijs voor deze leerlingen terug mogelijk maakt.

Zolang (of wanneer) het regime van deeltijds contactonderwijs – deeltijds afstandsleren noodzakelijk blijkt, bevelen wij aan dringend werk te maken van een duidelijk referentiekader voor kwaliteitsvol afstandsonderwijs en begeleiding van scholen.

We vragen aandacht voor de volgende knelpunten in de wijze waarop veel scholen het afstandsonderwijs realiseren:

- Gemis aan interactie met de leerkrachten, zowel over de lesinhoud als over hoe de leerlingen het afstandsonderwijs (en de hele context) ervaren
- Gemis aan interactie met de klasgenoten
- Gemis aan schoolgerelateerde ervaringen en symbolische momenten
- Te grote taaklast voor leerlingen
- Onvoldoende aandacht voor welbevinden van de leerlingen
- Onvoldoende aandacht voor leerlingen met specifieke onderwijsnoden

Daarnaast is er de specifieke problematiek van leerlingen die een opleiding tot contactberoep volgen in het stelsel van deeltijds leren – deeltijds werken en momenteel door de beperkende coronamaatregelen geen mogelijkheid hebben om de nodige stages op de werkvloer te volgen. Zij hebben momenteel geen perspectief op het voltooien van hun opleiding.

Verder blijft de toegang van leerlingen tot de gebruikte digitale technologieën een aandachtspunt. Een substantieel deel van de leerlingen mist nog steeds de nodige basismaterialen (computer, recent tekstverwerkingsprogramma, ...) én/of een stabiele internetverbinding.

In deze knelpuntennota focussen we op knelpunten die in meer algemene zin met ‘afstandsonderwijs’ te maken hebben, met of zonder digitale component. Voor aspecten die specifiek met de eventuele digitale component gelieerd zijn, zoals de digitale kloof, verwijzen we naar onze aanbevelingen bij de conceptnota Digisprong.¹

Afstandsonderwijs en digitaal onderwijs

Voor ons zijn afstandsonderwijs en digitaal onderwijs twee onderscheiden begrippen die best niet als synoniem gebruikt worden.

Afstandsonderwijs (of afstandsleren) is een vorm van onderwijs (leren) waarbij de lerenden ‘van op afstand’ leren, dat wil zeggen niet in direct contact met de lesgever. Dat kan met gebruik van digitale technologie, maar ook zonder, met behulp van schriftelijk leermateriaal en zelfstandig te verrichten taken met schriftelijke feedback. Afstandsonderwijs bestond ook al voor het digitale tijdperk.

Digitaal onderwijs maakt gebruik van digitale informatietechnologie, al dan niet via het internet. Dat kan zowel in de klas, op school dus, onder directe begeleiding van een leerkracht als van op afstand, van thuis uit. Digitale leermiddelen scheppen mogelijkheden om afstandsonderwijs effectiever, gevarieerder en eventueel zelfs interactiever te maken als die middelen daar goed voor worden ingezet.

In de huidige praktijk in de tweede en derde graad secundair onderwijs wordt veelal gewerkt met afwisselend een week contactonderwijs en een week afstandsonderwijs. Dat is ook het standaardmodel in het betreffende pandemiscenario. Voor sommige leerlingen betekent die week afstandsonderwijs dat ze veel leeractiviteiten online volgen of uitvoeren.

¹ <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/visienota-digisprong-naar-meer-kansen-voor-elk-kind>

Maar dat is lang niet overal zo. Voor die anderen gaat het niet om contactonderwijs afgewisseld met een 'online week', maar om contactonderwijs afgewisseld met weken met alleen of vooral (schriftelijk) huiswerk.

Kneipunten

Te jong voor zo veel afstandsonderwijs?

Afstandsonderwijs vergt grote zelfstandigheid van lerenden, meer dan veel jongeren in het secundair onderwijs kunnen opbrengen. Net als op andere vlakken verschillen leerlingen hier uiteraard in. Er zijn ook wel leerlingen secundair onderwijs die het afstandsonderwijs dat ze nu krijgen best wel de baas kunnen en daar duidelijk ook voordelen in zien, onder meer dat ze alles meer op eigen ritme en tempo kunnen doen.

Maar daar tegenover staan vele andere leeftijdsgenoten voor wie het zelfstandig doornemen van nieuwe leerstof (ook als die digitaal gepresenteerd wordt) veel meer tijd en inspanning vergt dan les volgen in de klas. Bij zelfstandig uit te voeren opdrachten of oefeningen missen ze de mogelijkheid om uitleg te vragen of te checken of ze de opdracht wel goed begrepen hebben. Dat leidt tot een veel grotere taaklast en meer stress. Dat geldt des te meer als:

- de school of de leerkracht het afstandsonderwijs opvat als een zeer uitgebreide set van huistaken,
- die opdrachten ook het verwerven van nieuwe leerstof omvatten,
- het afstandsonderwijs meer dan de minimaal voorziene 50% van de lestijd omvat.

Louise (17) zit in het 2de jaar van de 3de graad Wetenschappen – Wiskunde. Haar ouders maakten zich in een brief aan de Klachtenlijn grote zorgen over de verhouding afstandsonderwijs en contactonderwijs van de leerlingen van het 6de jaar. De Klachtenlijn sprak met de ouders en met Louise.

Tussen de herfstvakantie en de kerstvakantie kon de klas twee van de vijf weken les volgen op school. De week onmiddellijk voor en na de kerstvakantie bestond uit afstandsonderwijs. Met de examenperiode erbij hadden de klasgenoten gedurende 6 weken weinig mogelijkheden tot groepscontact. Gedurende 6 weken beleefden ze in eenzame, heel moeilijke omstandigheden hun schoolwerk en examens.

De aankondiging dat de week voor de krokusvakantie een afkoelingsweek wordt met afstandsonderwijs betekent dat de klasgroep tussen de kerstvakantie en de krokusvakantie slechts 2 van de 6 weken contactonderwijs heeft. Sinds de herfstvakantie tot aan de krokusvakantie staat de teller op 7 weken afstandsonderwijs op 11 schoolweken. De ouders vinden dit niet langer "gerichte en voorzichtige maatregelen, die de onderwijskwaliteit niet aantasten en geen nefaste gevolgen hebben voor leerlingen." Zij vragen dat scholen het afstandsonderwijs zo organiseren dat leerlingen niet langer weken na elkaar thuis zitten.

Een moeder schrijft naar de kinderrechtencommissaris: Mijn dochter is bijna 15. Ze verdrinkt in de taken die ze moet maken tijdens de momenten waarop ze thuis onderwijs volgt. Het maken van die taken overschrijdt meestal het lesuur van 50 minuten, daarnaast moet ze de leerstof ook nog instuderen én staan sommige van die taken ook nog eens op punten die dan weer tegenvallen omdat ze er geen live uitleg bij kregen. Na 2 onvoldoendes voor Frans (wat we niet gewoon zijn van haar), zal ik de desbetreffende leerkracht contacteren én de klastitularissen. Bovenop de corona dreiging en

impact, komen nu de schoolstrubbelingen en dat terwijl ze volop aan het puberen is. Het is overduidelijk dat ze momenteel heel slecht in haar vel zit.

In de huidige periode geldt bovendien dat het deeltijdse afstandsleren in de tweede en de derde graad van het secundair onderwijs door de coronapandemie abrupt werd ingevoerd, zonder dat de leerlingen daar echt goed op voorbereid werden. Tijdens onze digitale klasbezoeken horen we dat leerlingen het leren tijdens de afstandsweken gewoon niet georganiseerd krijgen. Leerstof, taken en digitale afspraken stapelen zich op.

Tijdens de periode van preteaching tussen de paas- en zomervakantie van vorig schooljaar was zowel in de draaiboeken Onderwijs als verschillende malen in de media de belofte gedaan om later klassikaal terug te komen op de leerstof. Op het einde van vorig schooljaar werd die leerstof niet of slechts beperkt meegenomen in de evaluatie van de leerlingen. Eenmaal de leerlingen overgingen naar het volgende leerjaar – in het huidige schooljaar dus – blijken leerkrachten de leerstof van vorig schooljaar toch vaak te beschouwen als verworven leerstof.

Gemis aan interactie met leerkracht

Sommige jongeren melden ons dat ze nauwelijks nog mogelijkheden tot interactie met hun leerkrachten hebben en veel jongeren zeggen dat de contactweken volgepland zitten met toetsen.

De eenzijdige invulling die sommige scholen of leerkrachten aan afstands-onderwijs geven (met voornamelijk of alleen maar veel zelfstandig uit te voeren opdrachten) is één ding. Maar als de contactweek dan ook nog eens grotendeels gevuld wordt met toetsen, missen leerlingen ook dan weer de mogelijkheid om vragen te stellen en uitleg te krijgen bij de leerstof die ze moeten verwerken. En ook de kansen om bij de leerlingen op informele wijze na te gaan hoe ze de situatie ervaren – wat op zich al welzijnsbevorderend werkt – gaan dan in grote mate verloren.

Wanneer alternerend contact- en afstandsonderwijs een noodzakelijke maatregel is om scholen überhaupt open te kunnen houden, zouden leerkrachten en scholen zoveel mogelijk moeten inzetten op het openhouden van de interactie tussen leerkracht en leerlingen. Zeker in de dagen dat er contactonderwijs is. Uiteraard behoort het ook tot de opdracht van leerkrachten om de leervorderingen van hun leerlingen op te volgen. Een schoolteam spreekt best af hoe dat kan zonder de beperkte contactdagen grotendeels op te offeren aan het afnemen toetsen die leerlingen ook weer alleen en in stilte moeten afleggen.

Ook in de dagen met afstandsonderwijs kunnen – met behulp van ICT - interactieve momenten georganiseerd worden om als leerkracht de leerstof over te brengen en om in dialoog na te gaan hoe leerlingen het stellen. Leerkrachten en scholen bedenken soms creatieve mogelijkheden om het contact met de leerlingen en hun thuisfront te behouden, zoals wandelingen.

Gemis aan interactie met klasgenoten

Minstens even belangrijk voor jongeren is de interactie met leeftijdsgenoten, waaronder ook hun klasgenoten.

Bij Tim (17) volgt het afstandsonderwijs hetzelfde lessenrooster als het contactonderwijs, inclusief de pauzes. “Van 8u30 tot 15u30 heb ik online les. Als het om 10u pauze is, dan heb ik nood om achter de computer uit te

komen. Dan ga ik even een koffie halen. Mijn ouders werken thuis. Als ze geen vergadering hebben praten we even. Van sociaal contact met klasgenoten is nog maar weinig sprake. Ook 's avonds moeten we verder werken op taken of studeren. Ik heb dan nog maar weinig zin in schermtijd met vrienden, al mis ik ze wel enorm.”

Gezien de beperkingen in de coronarichtlijnen rond de vrije tijd van jongeren zien jongeren elkaar ook veel minder buiten de schooluren.

Ook deze interacties hebben een dubbele functie. Jongeren hebben nood aan sociaal contact met leeftijdsgenoten. Dat aspect is ondertussen al vaak onder de aandacht gebracht. Opvallend is de vaststelling dat jongeren tijdens periodes van afstandsonderwijs dat gemis aan live contact niet allemaal of niet altijd aanvullen met online contacten met elkaar. Dat verhoogt de nood om in periodes met afwisselend contact- en afstandsonderwijs voldoende te voorzien in momenten waarin dergelijke interacties mogelijk zijn en gestimuleerd worden. Ook hiervoor zijn mogelijkheden om dat zowel in de dagen met contactonderwijs als in de dagen met afstandsonderwijs te organiseren.

In de weken met afstandsonderwijs, blijven bij digitale live lessen de camera's bij de leerlingen vaak uit. Om bandbreedte uit te sparen, maar ook om privacy redenen. De jongeren maar ook leerkrachten die wij horen, geven aan dat het contact op die manier grotendeels verloren gaat. Ook uit de digitale schoolbezoeken blijkt een grote eenzaamheid.

Behalve het vervullen van de nood aan sociaal contact scheppen interacties met klasgenoten ook extra leermogelijkheden. Leerlingen leren ook van elkaar, bij verschillende onderwijs- en leeractiviteiten. Ook dat vormt een reden om tijdens de dagen contactonderwijs de interactieve momenten die leerlingen gewoon zijn, aan te houden. En om voor de dagen met afstandsonderwijs op creatieve wijze zulke momenten te scheppen.

Gemis aan schoolgerelateerde ervaringen en symbolische momenten

Daarnaast mag ook het belang van onder meer schooluitstappen, excursies, theater, zwemmen en symbolische momenten in bijvoorbeeld het laatste jaar middelbaar onderwijs niet worden onderschat. Voor leerlingen zijn 100-dagen vieringen, schoolreizen en de proclamatie vaak hoogtepunten in hun jeugdijaren. Ook studiekeuzes die moeten gemaakt worden naar hoger onderwijs toe worden veel lastiger gevonden nu geen SID-ins en plaatsbezoeken mogelijk zijn.

Een aantal laatstejaars is lid van de werkgroep 100-dagenviering. Die viering is ondertussen omgevormd tot een 50-dagen viering. Eind april plannen ze een show voor de leerlingen. In normale omstandigheden zijn de ouders welkom, maar dat zal dit jaar alvast niet mogelijk zijn. Samen met de school zoeken ze hoe alle leerlingen maximaal kunnen meegenieten. Nu is het plan om de show op te nemen om te tonen in de verschillende klassen. Liefst van al krijgt de werkgroep de kans om nog eens te schakelen. Dat ze 25-dagen kunnen vieren samen met alle laatstejaars.

Pieter (17) zit in het laatste jaar. Hij zou deelnemen aan een SID-in online, georganiseerd door de Vlaamse Overheid. Hij heeft de hele avond geprobeerd maar is niet binnengeraakt. Het is moeilijk om in deze periode een zo bepalende keuze als je verdere studiekeuze te maken.

Te grote taaklast voor leerlingen

De klachten die we krijgen over de overgrote taaklast door afstandsonderwijs hebben niet alleen te maken met de hoger genoemde elementen zoals de zich nog ontwikkelende zelfstandigheid van veel jongeren in deze leeftijdsgroep, hun onvoldoende voorbereiding op zelfstandig leren of het gemis aan interactie met leerkracht of medeleerlingen. Het zware pakket aan leertaken en oefeningen die ze voor de dagen afstandsonderwijs meekrijgen, speelt ook een rol.

Mona (16) uit het vijfde jaar humane wetenschappen vertelt: De werkdruk is ontzettend hoog. Voor corona waren er ook weken dat alles zo wat samen kwam, maar voelt het toch als veel meer. Je krijgt online les en na de les vinden de meeste leerkrachten het nodig om hier nog een taak rond te geven om de leerstof te verwerken. Dat heb je bij gewoon onderwijs niet. De les is afgelopen na 50 minuten en dan is het echt niet zo dat leerkrachten steeds een taak geven. Of ter vervanging van les wordt er een video over het één of ander getoond en er volgt een opdracht, sowieso. En dan heb je nog de klassieke taken die er bovenop komen, die ook gegeven worden buiten corona maar het komt er gewoon allemaal bovenop. Leerkrachten putten ook zomaar opdrachten in, in Smartschool. Je moet er al op letten dat je alles gezien hebt en ze doen dat allen zoals het hen uitkomt. Niemand vraagt eens of het erbij kan die week of wat andere leerkrachten al gegeven hebben van opdrachten. Nog een gegeven: ik had problemen met mijn gsm en kon geen extra app's meer downloaden. Voor Lichamelijk Opvoeding moesten we Strava downloaden en gaan wandelen en dit dan inzenden als bewijs. Ik had dat niet gedaan en kreeg 0/3. Het is eigenlijk om mee te lachen, maar als het te veel is, kan je daar niet meer mee lachen. Er zijn leerkrachten die het echt goed doen, die sterk digitaal les geven en die ook begrip tonen voor de moeilijkheid. Nog steeds hebben we ook leerkrachten die er echt niet mee overweg kunnen met het digitaal les geven. Die gewoon een hele les taakjes geven, leerstof maar half uitleggen of blijven praten zonder de interactie aan te gaan, waar je geen vragen aan kan stellen. Ik snap dat niet dat na een jaar leerkrachten nog steeds digitaal de lessen zo pover invullen.

Nick (16) zit in het 5de jaar industriële wetenschappen. Hij en zijn klas kregen door allerlei omstandigheden in de periode half januari tot half februari een hele maand afstandsonderwijs. Naast de beperkte online lessen geven de leerkrachten vooral taken. De hoeveelheid was niet meer bij te houden. Er waren ook geen afspraken onder de leerkrachten. Iedereen deed maar wat. Doordat de laatste weken ook Smartschool het vaak liet afweten, worden de taken nu via vier verschillende platforms aangereikt. Elke leerkracht heeft zowat zijn eigen systeem. Nick is het overzicht kwijt. Vaak werkt hij tot 's avonds laat aan de taken om alles klaar te krijgen. En hij behoort tot de betere leerlingen van de klas. De leerlingen klagen er wel over bij de individuele leerkrachten, maar doordat ze elkaar al weken niet fysiek ontmoeten is het moeilijker om gezamenlijk aan de alarmbel te trekken.

Soms lijkt het wel of binnen een schoolteam elke leerkracht op eigen houtje invulling geeft aan wat volgens hem of haar de leerlingen tijdens die dagen of week zonder contactonderwijs allemaal moeten verwerven en afwerken. Zonder enig overleg of coördinatie binnen het schoolteam of zonder dat men zicht houdt op wat daaruit voor de leerlingen als gehele takenpakket resulteert. Het is een klacht die je ook in normale tijden af en toe wel hoort, maar die nu nog meer impact heeft door de extra inspanning die afstandsonderwijs van leerlingen vergt. Leerkrachten lijken onderling (nog) minder dan anders contact te hebben met elkaar.

Welbevinden leerlingen lijdt onder continue stress, zorgen om punten en demotivatie

Uit onze gesprekken met tieners en de digitale schoolbezoeken komt één constante vaststelling naar boven: de jongeren ervaren veel stress, spanningen en vermoeidheid. We krijgen de verontrustende boodschap dat ze fysiek en mentaal “op” zijn.

Marijke (16) uit het 5e jaar humane wetenschappen zegt op het moment van ons telefoongesprek op een vrijdagavond dat ze fysiek kapot is. Het was een zware week en ze was oververmoeid. Bijvoorbeeld de avond voordien zaten ze met de klas nog tips aan elkaar te geven en elkaar te helpen tot 2u 's nachts. Ze vertelt: “Het probleem is dat je geen ruimte krijgt om te herstellen, om te rusten. Het voelt als elke week starten met een overvolle agenda.

In de plaats van er rekening mee te houden, zijn er nu al leerkrachten die deadlines verschuiven van vrijdag naar zaterdag. En dat is verkeerd. Die werkdruk kan ik niet langer aan. Niet door psychisch niet goed voelen, wel door oververmoeidheid. Ik heb nood aan ademruimte.”

Een leerling uit een vijfde jaar Sociaal-Technische Wetenschappen legt uit: “Het is vooral de school die mij stress bezorgt. Ik maak mij erg veel zorgen over mijn schoolresultaten. Het is nu veel moeilijker om bepaalde punten op te halen. We krijgen minder toetsen maar met grotere hoeveelheden leerstof.

Mijn motivatie is ook een stukje zoek, omdat er zoveel zelfstudie is, is het voor mij echt moeilijk om eraan te beginnen. Maar het is ook moeilijk wanneer de school bijna “live” les voorziet in de week dat je thuis bent, met hetzelfde uurrooster als tijdens de weken op school.

Wanneer het afstandsonderwijs niet goed is, wordt het moeilijk om te blijven volgen. Punten gaan achteruit en de motivatie daalt. Leerlingen geven ook aan dat het moeilijk is om zichzelf te blijven motiveren om taak na taak te maken. Soms hebben ze wel drie lessen nodig om de taak voor 1 lesuur te maken.

Het afstandsonderwijs heeft voor een grotere leerachterstand gezorgd. Leerlingen verwijzen naar de nieuwe leerstof die ze vorig schooljaar zelfstandig moesten verwerken in de periode van de preteaching. Ondanks de belofte dat leerkrachten hierop zouden teruggekomen, horen we van jongeren dat de leerstof meestal (snel) als verworven wordt beschouwd. Dit zorgt voor stress. Tekorten op kerstexamens doen leerlingen en ouders die het kunnen betalen beslissen om bijlessen te nemen.

“De nieuwe leerstof van vorig schooljaar is heel snel gepasseerd. Vooral voor Chemie had ik het gevoel dat ik niet meekon. Met kerstmis had ik een buis op het examen Chemie. Mijn ouders hebben dan bijles geregeld. Ik merk dat er verschillende klasgenoten ondertussen bijlessen nemen omdat ze tekorten hadden op kerstexamens.” Louise (17)

Sommige leerlingen vertellen ons dat er vanuit te school niet wordt gevraagd naar hoe het met hen gaat. Soms spreken ze al eens een leerkracht aan, maar krijgen ze te horen dat het voor iedereen moeilijk is. Soms hebben leerlingen het gevoel dat er niet echt naar hen wordt geluisterd. Ze vinden het ook moeilijker een leerkracht aan te spreken, omdat ze moeilijk kunnen inschatten of ze de leerkracht lastigvallen tijdens het afstandsonderwijs. Vragen stellen tijdens de online lessen werkt niet goed, want voor de ene gaat het te traag en

voor de andere weer te snel. Ook voor leerkrachten is het moeilijker in te schatten of iedereen mee is.

Aandacht voor leerlingen met specifieke noden

Het gebrek aan professionele begeleiding bij leertaken, met onder meer de mogelijkheid om vragen te stellen en extra uitleg te krijgen, komt nog zwaarder aan bij leerlingen met specifieke onderwijsnoden. Dat maakt de afwisseling van contactonderwijs met afstandsonderwijs voor die leerlingen nog problematischer. Ook het organiseren, plannen en zelfstandig verwerken van leerstof is een hele uitdaging voor leerlingen met zorgnoden. De redelijke aanpassingen waarvan ze op school genoten is beperkter, moet hertekend worden of valt soms zelfs grotendeels weg.

Scholen hebben dan wel de mogelijkheid om op dagen met afstandsonderwijs kwetsbare leerlingen toch naar school te laten komen, maar niet elke ouder of leerling wenst gebruikt te maken van dit aanbod. Leerlingen willen niet 'alleen' op school zitten, zonder hun klasgenoten. Ouders vertrouwen er niet op dat hun zoon of dochter goed zal opgevangen worden en de nodige ondersteuning zal krijgen.

Ben is 17 en heeft ASS. Hij zit in het 6de middelbaar. In normale omstandigheden is het al niet evident, maar het lukt dankzij de hulp van de ondersteuner en het schoolteam. Het afstandsonderwijs heeft hier veel aan veranderd. Ben kan niet voldoen aan de verwachting om alles zelfstandig af te werken, te organiseren, te plannen. Opdrachten worden gegeven zonder toelichting. Het lukt hem niet ze te maken. Hij begrijpt vaak niet wat de opdracht inhoudt. Na een overleg met de school en de ondersteuner wordt afgesproken dat de ondersteuner de taken met Ben zal voorbereiden en plannen. Maar ook dan lukt het niet. Dikwijls worden de taken nog 's avonds doorgestuurd door de vakleerkrachten voor de volgende dag en is er geen tijd om de ondersteuner om hulp te vragen. Doordat de structuur van school wegvalt is het ook heel moeilijk om Ben te motiveren om de online les te volgen. De school deed het aanbod om hem naar school te laten komen tijdens de dagen afstandsonderwijs. Hij heeft het 1 dag geprobeerd en bleek de enige van zijn jaar te zijn die naar school kwam. Hij zat er de hele dag samen met veel jongere leerlingen uit de 1ste en 2de graad. Tijdens de middagpauze en speeltijden liep hij wat verloren en alleen rond. Hij schaamde zich en wil dit niet meer. De ouders van Ben vrezen dat de hele situatie een enorme impact zal hebben op zijn eindevaluatie.

Gemis aan praktijkcomponent in sommige opleidingen deeltijds leren – deeltijds werken

Binnen het deeltijds onderwijs stellen zich bijkomende problemen. Leerlingen die een opleiding volgen tot bepaalde contactberoepen hebben momenteel geen werkplek. Jongeren met een werkplek in een kapsalon of een schoonheidssalon kunnen ondertussen in principe opnieuw terecht op hun werkplek. Er moet wel rekening gehouden worden met de sectorprotocollen. Dat maakt dat sommige eenmanszaken met een kleine werkruimte (geen 10 vierkante meter) nog niet terug kunnen dienstdoen als werkplek. Voor de jongeren die om die reden nog niet kunnen starten, is er voorlopig geen oplossing. Ook voor jongeren in een opleiding horeca is er nog geen

duurzame oplossing. De VDAB verzorgde enkele lessen, maar dat viel stil. Ondertussen worden er tot aan de paasvakantie met middelen van de VDAB opnieuw enkele lessen ingepland. De (hulp)kokers krijgen een halve dag les en de (hulp)koks een volledige dag les per week als compensatie voor de weggefallen werkplek. Bij de leerlingen is er onzekerheid of ze dit schooljaar wel hun kwalificatie zullen kunnen behalen. Ze vrezen dat dit “een verloren jaar” wordt.

Nood aan referentiekader voor kwalitatief afstandsonderwijs

Niet alleen leerlingen verschillen in hoe goed ze om kunnen met dagen of periodes van afstandsonderwijs, ook scholen verschillen sterk in de aanpak ervan. We kregen op het Kinderrechtencommissariaat ook meldingen van ouders en leerlingen die heel tevreden zijn over de wijze waarop de school van hun kinderen het afstandsonderwijs in de tweede en de derde graad organiseert.

De Klachtenlijn volgde Lorenzo (15) een tijdje op omdat hij slachtoffer was van pesten. In onze gesprekken spraken we ook over het afstandsonderwijs. Lorenzo zit in het 1ste leerjaar van de tweede graad. Zijn school organiseert het afstandsonderwijs en het contactonderwijs binnen een schoolweek. De ene week heeft hij 3 dagen les op school en 2 dagen les op afstand. De volgende week zijn het 2 dagen contactonderwijs en 3 dagen afstandsonderwijs. Lorenzo hoeft niet alleen zijn vrienden minder lang te missen. Hij geeft aan dat het veel makkelijker is om vragen te stellen aan leerkrachten en antwoorden te krijgen. Zijn leerkrachten vinden het makkelijker om in de klas vragen te beantwoorden dan online. Online kan hij niet zo goed inschatten of hij zijn klasgenoten of zijn leerkrachten stoort met zijn vragen.

Die verschillen in aanpak tussen scholen, met duidelijk verschillende effecten op leerlingen, doet ons besluiten dat er nood is aan een duidelijk referentiekader voor kwalitatief afstandsonderwijs. Men kan maar beter voorbereid zijn op periodes waarin contactonderwijs noodgedwongen met afstandsonderwijs gecombineerd moeten worden.

Net zoals de minister een referentiekader voor kwalitatief digitaal onderwijs beoogt,² is er volgens ons nood aan een duidelijk referentiekader voor kwalitatief afstandsonderwijs. De aanbevelingen hieronder kunnen daar allicht aan bijdragen.

---

² Het opstellen van een referentiekader voor kwalitatief digitaal onderwijs is een van de actiepunten die de Vlaamse minister van Onderwijs in zijn conceptnota Digisprong vooropstelt. Zie ook voetnoot 1.

Aanbevelingen

Op grond van bovenstaande knelpunten formuleren we de volgende aanbevelingen:

1. Zo snel mogelijk terug naar voltijds contactonderwijs

Gezien de grote en diverse uitdagingen en moeilijkheden die het afstandsonderwijs met zich meebrengt, én de grote positieve impact van contact met medeleerlingen op het dagelijks leven en welbevinden van jongeren, is onze belangrijkste aanbeveling om zo snel mogelijk terug naar voltijds contactonderwijs te kunnen gaan. Ook schooluitstappen en mijlpaalmomenten horen hier idealiter bij. Ga met leerlingen in gesprek over hoe deze bijzondere momenten toch plaats kunnen vinden en laat hen mee nadenken over oplossingen.

2. Creëer een referentiekader voor kwalitatief afstandsonderwijs & gecombineerd onderwijs

Onder meer met het oog op toekomstige noodwendigheden lijkt het ons verstandig om naast (of samen met) een referentiekader voor kwalitatief digitaal onderwijs ook een referentiekader voor kwalitatief afstandsonderwijs te voorzien. Bovendien zijn er scholen secundair onderwijs die al hebben laten weten dat ze – ook na de coronapandemie – voordelen zien in een combinatie van contactonderwijs met afstandsonderwijs en dat graag mogelijk zouden zien, a rato van bijvoorbeeld een dag of een halve dag per week. Dergelijke flexibiliteit in de onderwijsorganisatie vergt een aangepast referentiekader voor onderwijskwaliteit.

In het luik 'afstandsonderwijs' vragen we aandacht voor:

- de vereiste zelfstandigheid bij leerlingen en mogelijkheden om hen daarop voor te bereiden,
- gelegenheden tot interactie met de leerkracht, maak bv. optimaal gebruik van de contacturen en laat leerlingen toetsen maken via bijvoorbeeld google forms of bookwidgets.
- gelegenheden tot interactie met klasgenoten
- de extra leertijd nodig bij zelfstandig verwerven en verwerken van leerstof. Leerlingen vragen meer online les en minder zelfstandig uit te voeren taken
- bewaken van het totale takenpakket voor leerlingen, alle vakken samengenomen,
- noden van leerlingen met specifieke onderwijsnoden
- de praktijkcomponent in beroeps- en technische opleidingen
- de mogelijkheden die digitale technologie biedt voor hoger genoemde aandachtspunten (maar ook aan de zorg voor basisvereisten qua materiaal en internetverbinding die hiervoor nodig zijn).

3. Professionalisering van leerkrachten in kwalitatief hoogstaand gecombineerd onderwijs

Afstandsonderwijs vereist specifieke pedagogisch-didactische vaardigheden bij de leerkrachten. Hoe geef je online les, waar let je op en hoe combineer je dat met contactonderwijs op school.

Wil men permanent afstandsonderwijs invoeren voor één of een halve dag per week, dan dient men in deze vaardigheden bijscholing te voorzien. Niet alleen pedagogisch-didactisch, maar ook technisch zijn soms nieuwe vaardigheden nodig. Leerkrachten moeten immers om

kunnen met de leerplatforms en digitale leeromgevingen. We zien hierin zeker een taak voor de pedagogische begeleidingsdiensten. Maar ook de lerarenopleidingen moeten op deze evolutie inspelen.

4. Begeleiding van schoolteams in het realiseren van kwalitatief hoogstaand gecombineerd onderwijs

Net als opleiding, is ook begeleiding en coaching nodig in het realiseren van het afstandsonderwijs.

5. Aandacht voor inspraak en welbevinden van de leerlingen

Zorg om welbevinden van de leerlingen was een belofte in de draaiboeken voor als de scholen terug open zouden gaan. Het welzijn van leerlingen is een voorwaarde om afstandsonderwijs te kunnen laten slagen. We zien er een taak in voor interne leerlingenbegeleiders, klastitularissen en graadcoördinatoren om hierover te waken en hierover met de leerlingen in overleg te gaan, of hen minstens te bevragen, zoals sommige scholen doen. Als er iets is dat deze pandemie en het effect ervan op het onderwijs heeft aangetoond, is het wel het belang van de menselijke aspecten: van contact en vertrouwen tussen leerkrachten en leerlingen en onderling. Laat leerlingenraden ook verder doorgaan. In een lokaal dat groot genoeg is en waar de ramen open kunnen, moet dit mogelijk zijn.

Bij het overwegen van een invoering van (beperkt) afstandsonderwijs na de coronamaatregelen, vragen we om leerlingen te betrekken, hen hierover te bevragen en het afstandsonderwijs en de manier waarop ook samen te blijven evalueren. Afstandsonderwijs zou op langere termijn enkel georganiseerd moeten worden wanneer dit een meerwaarde biedt voor de leerlingen op vlak van het verwerven van hun competenties én het een positief effect heeft op hun welbevinden. Het mag er niet voor zorgen dat stress en angst toenemen.